

Az Európai Unió és Oroszország kapcsolatai

Kurzuscím: Európai szakpolitikák (Az Európai Unió külkapcsolatai)

Oktató: Gazdik Gyula

Készítette: Sós Judit, ELTE-TÁTK, nemzetközi tanulmányok szak, IV. évfolyam

2008. december 10.

Budapest

Bevezetés

- Mennyiben tekinthető Oroszország (a továbbiakban Oo.) európainak?
- földrajzi és kulturális kettősség
- Oo. meghatározó módon alakította kontinensünk sorsát az elmúlt 300 évben
- Oo. nemzetközi szerepvállalását behatárolja gazdasági ereje és értékrendszere
- az I. világháborúnak katasztrofális következményei voltak: határeltolódás, forradalom

A Szovjetunió és az EGK/EK kapcsolatai

- 1953-1970 között a Szovjetunió (a továbbiakban SZU) Nyugat-Európát hadászati szempontból közelítette meg
- 1952-ben felajánlották a keletnémet bábállamot Nyugat-Németország demilitarizálásáért
- a SZU az EGK-t arra való hivatkozással utasította el következetesen, hogy az a nemzeti szuverenitást korlátozó intézmény, a NATO gazdasági pillére
- 1973-ban hangsúlyváltás történt: enyhülés; a jaltai megállapodás de jure elismertetése volt a cél – az 1975-ös Helsinki Záróokmány ki is mondta a határok sérthetlenségét
- a hetvenes években a SZU megpróbálta kijátszani a tagállami ellentéteket viszonylag kevés sikerrel
- 1975-1978 között a SZU elismerte, hogy a szövetségi rezsimjei közül néhány (pl. az NDK vagy Magyarország) rá van szorulva az EGK-val történő együttműködésre → csaknem teljes körű megállapodás az EGK-val 1978-ban
- 1979-ben a SZU megszállta Afganisztánt: új jégkorszak kezdődött, mivel megsértette a határok sérthetlenségére vonatkozó nemzetközi megállapodást
- ekkor a SZU elkezdte hangoztatni, hogy az EK veszélyes, mert éket ver a testvérországok közé azáltal, hogy csak egyes szocialista országokkal tárgyal
- azonban a KGST korlátai miatt az oroszoknak mégis szemet kellett hunyniuk a „nyugati kalandozások” felett
- a '80-as évek közepétől a kényszerű tolerancia vált meghatározóvá
- a kelet-közép-európai államok kapcsolatai az EK-val normalizálódni kezdtek, elismerték az EK-t, sőt 1988-ban elindult a PHARE program
- felfogás: az EK a kisebbik rossz az USA-val szemben

A Jelcin-korszak (1991-1999)

- 1991. operett puccs – az új külügyminiszter Kozirjev
- ENSZ törekvés feléledése: nagyhatalmak együttműködése, emberi jogok, jogegyenlőség
- az EBEÉ a „puha biztonságpolitika” eszközrendszerét vonultatta fel ekkor: konfliktuskezelés, békefenntartás – létezett legalább valami a NATO mellett
- Oo. önmeghatározásának újrafogalmazása

- visszatérés az érdekezérelt felfogáshoz: fontos a közelkülföld

- 1992 és 1994 között élénkülő párbeszéd jelentkezett: '92-től Oo. IMF és Világbank tag
- 1993-ra a tagsági ambíció visszaszorult
- már ekkor nagy jelentőségűek voltak a német, francia, olasz, brit bilaterális kapcsolatok
- 1993. választások: előtérbe kerültek a centralista nomenklatúra-kapitalisták
- Primakov a külügyminiszter 1993-1999 között
- a Primakov-korszak súlypontjai:
 1. Oo. meghirdeti az Európa súlypontú külpolitikát
 2. az orosz figyelem középpontjába a FÁK kerülnek: Oo. főhatalmi, döntőbírói és védnöki szerepe hallgatólagosan elfogadott
 3. Oo. lemond Közép-Európáról
- ekkor indult el a Partnerségi és Együtműködési Megállapodás (PCA) kidolgozása, ami azonban csak később lépett életbe
 - o PCA
 - ez a dokumentum a kapcsolatok alapja, új fejezetet nyitott a két fél közötti párbeszédben
 - megteremtette és intézményesítette a rendszeres párbeszéd formáit
 - vegyes: tartalmaz közösségi és tagállami kompetenciákba tartozó kérdéseket is
 - Oo. érdekei kevésbé kerültek bele, mint az EU érdekei
 - célja, hogy támogassa a politikai, kereskedelmi, gazdasági és kulturális együttműködést
 - az emberi jogok és a demokratizálódási folyamatok állnak a középpontban
 - 1994-ben írták alá, 1997. december 1-jén lépett életbe
 - 10 évre kötötték eredetileg
 - 1995-97 között egy Interim Kereskedelmi Megállapodás volt érvényben, amíg a PCA életbe nem lépett
 - 3 bizottságot állítottak fel a PCA végrehajtásának vizsgálatára

- 1994 és 1996 között megtorpanás jelentkezett a kapcsolatokban: szembenéztek a realitásokkal (emiatt is késett a PCA)
- a csecsen válság is hozzájárult helyzet alakulásához
- az EU akciótervében az volt, hogy segíti a demokratikus és a piacgazdasági reformokat + kitértek a jogi és biztonságpolitikai együttműködés kérdéseire

- 1996 és 1998 között javultak az intézményes kapcsolatok, de! orosz pénzügyi válság ugyanekkor
- 1997 márciusában Jelcin – Clinton megállapodás
- 1997 májusában a NATO bővítés kérdésének megoldása: Oo. ellentételezés nélkül fogadta el a keleti bővítést, mivel az USA-ból tőkeinjekciót kapott korábban

- 1997-től Oo. a Párizsi Klub tagja
- az orosz Kül- és Biztonságpolitikai Tanács 1997-es jelentése figyelmet szentel az EU-s bővítési folyamat Oo.-ra gyakorolt hatásáról
- 1997-ben született meg a jecini Oo. első nemzetbiztonsági koncepciója, melynek 4 része:
 1. Oo. a nemzetközi közösségben
 2. Oo. nemzeti érdekei
 3. az Oo.-t érintő fenyegetések
 4. Oo. nemzetbiztonságának védelme

- 1999-től az orosz gazdaság növekedési pályára állt
- a külügyminiszteri pozíciót Igor Ivanov vette át
- erősödő nyugatosság, az európai dimenzió szerepe is nő
- 1999 júniusában a kölni csúcson elfogadták az EU Oo. stratégiáját
 - o A stratégia
 - az EU és a tagállamok politikájának összehangolására törekszik
 - az EU számára Oo. kiemelt partner
 - a partnerség biztonsági okokból fontos az EU-nak
 - cél: Oo. integrálása a közös európai gazdasági, társadalmi és szociális övezetbe
 - értékek: demokrácia, jogállamiság, közintézmények megerősítése, stabilitási együttműködés, közös kihívások kezelése, Oo. integrálása az európai közegbe
- szintén 1999-ben született meg Oo. középtávú EU stratégiája
 - o A stratégia
 - kimondja, hogy Oo. sem társulásra, sem tagságra nem törekszik
 - az EU-val kapcsolatos prioritásokat 12 pontban foglalja össze:
 1. Az orosz – uniós stratégia jellege: közös erőfeszítések szükségesek az európai kollektív biztonság hatékony rendszerének megteremtésére; magas szintű kölcsönös bizalom
 2. A politikai dialógus formáinak és hatékonyságának javítása: intézményesült formák erősítése, pl. EBESZ, Európai Biztonsági Charta
 3. A kölcsönös kereskedelem és a beruházások fejlesztése: Oo. meg szeretné kapni a piacgazdasági státuszt
 4. Pénzügyi együttműködés: az EU elindította a TACIS programot az orosz bankrendszer átalakítására
 5. Az orosz érdekek biztosítása a bővülő EU-ban: minden bővítés előtt legyen konzultáció Oo.-gal; Kalinyingrád kérdése
 - 6.–12. Egyéb kérdések: az orosz érdekek hatékony képviselete mindenütt az új orosz külpolitikai doktrína alapján
- 1999-ben írták alá az európai hagyományos fegyveres erőkre vonatkozó adaptált szerződést, ami azonban nem hatályos, mert Oo. nem tartotta tiszteletben a csecsen háború miatt az 1990-es szerződés egyes korlátozásait, majd amikor kijelentette, hogy Csecsenföldön

állomásoztatott fegyverzete már nem haladja meg a megengedett mennyiséget, biztonsági okok miatt nem volt mód arra, hogy a többi részes állam erről helyszíni ellenőrzések során meggyőződjön

- ez konfliktust okozott, mert az EU elvárta volna a szerződés betartását, ugyanakkor fontos volt az is, hogy Oo.-t a maga oldalán tudja

A Putyin-korszak 2000-2004 között

- évente két EU – Oo. csúcst tartanak 2000-től kezdődően a PCA-ban meghatározottak alapján
- az elnöki adminisztrációban alakították továbbra is a külpolitikai stratégiát, mint korábban
- az első időszakban háromszögelés: cél az amerikai és az európai viszonyrendszer egyensúlyban tartása
- 2000-ben kiadták az új nemzetbiztonsági koncepciót:
 - az első helyen a gazdasági kérdések és a belpolitika áll
 - a hadseregre vonatkozó rész rövid (már készítették a katonai doktrínát)
 - két ellentétes tendencia: multipolarizáció és unipolarizáció, melyek közül Oo.-nak az előbbi az érdeke
 - hangsúlyt fektet az EU-val meglévő, tradicionálisan prioritást élvező, kulcsfontosságú kapcsolatokra
 - leszögezi, hogy Oo. és a NATO együttműködik a terrorizmus terén
- Oo. támogatta az EU ekkoriban kibontakozó közös kül- és védelempolitikáját
- 2002 májusában felállították Rómában a NATO - Orosz Tanácsot
- orosz hadügyi reform 2001-től
- az EU részéről az orosz külpolitikai aktivizmus támogatásra számíthatott ez időben, mert az EU-nak a Mediterráneum és Dél-Kelet- Európa fontosabb volt, mint a posztszovjet térség
- az EU az orosz külpolitikában továbbra is pozitív megítélésre számíthatott: energetikai együttműködés és szabad kereskedelem legalább az iparcikkek terén
- az orosz külpolitika folytonos eleme a realizmus
- nagy az ideológiai tényezők szerepe
- a külpolitikában a gazdasági érdekek kerültek előtérbe
- az orosz külpolitika fókuszában továbbra is a FÁK és a Balkán állt
- jellemző a sokoldalú fórumok előtérbe helyezése, illetve a kiemelt partnerekkel (Németország, Ukrajna, USA, Irán) való kapcsolattartás
- a külpolitika a nemzetépítésnek is elemét képezi
- az új külügyminiszter Szergej Lavrov 2004-től
- 2003-ban megszületett a „tágabb Európa” koncepció, melynek célja, hogy az EU körül baráti államok gyűrűjét hozza létre. Ugyanakkor az új szomszédságpolitika középtávon kizárja annak lehetőségét, hogy az érintett államok EU tagok legyenek. Itt fontos Kalinyingrád kérdése.

- Kalinyingrád
 - Litvánián és Lengyelországon keresztül lehet megközelíteni – áthaladási probléma
 - létezik egy megállapodás az EU és Oo. között az áthaladásról
 - a Lengyelországba és Csehországba telepített rakétákra (amerikai rakétapajzs elemei) válaszként Kalinyingrádba telepítenének az oroszok rakétát (2008. nov.)
- Oo. számára az európai szomszédságpolitika nem vonzó, mert a volt szocialista országokat a saját befolyási övezetében akarja tartani
- a 2003-as szentpétervári csúcson négy közös területét nevezték meg az együttműködésnek (4 common spaces):
 1. gazdaság: stabilitás
 2. biztonság, igazságszolgáltatás és szabadság: energiaellátás biztonsága, környezeti és nukleáris biztonság
 3. külső biztonság: együttműködés és válságkezelés erősítése (terrorizmus, nukleáris fegyverek, regionális konfliktusok ellen)
 4. kutatás és oktatás

Putyin második elnöksége (2004-2008)

- feszültségek megjelenés
- a PCA kritikája
- megkérdőjeleződött, hogy lehet-e a kapcsolatot a közös értékekre alapozni
- bizottsági különjelentés Oo.-ról 2004-ben
 - A Bizottság jelentése az Oo.-gal való kapcsolatokról
 - mérföldkő
 - kimondja, hogy a kapcsolatok alapja az érdekek rendszere
 - tartalmi kérdésekben kevés eredményt hoz
 - nyilvánvaló, hogy a stratégiai partnerség alapja az energetikai függőség
 - Oo. blokkolja az előrelépést a tengeri és a nukleáris biztonság kérdésében
 - jövőbeli irányok kijelölése:
 1. hatékony, reális megközelítés
 2. elkötelezettség a kapcsolatok tartalma iránt
 3. koherens politika a kölcsönös érdekek alapján
 4. az együttműködés szerkezete folytatódhat a jelenlegiek szerint
- 2007-es EU Progress Report Oroszországról: vizsgálja a közös területek implementációját és a PCA adaptációját, valamint a határmenti együttműködések mértékét

Az idei év – Medvegyev elnöksége

- az új elnök alapvetően folytatja elődje külpolitikáját
- az EU és Oo. 2008. június 26-án, másfél éves késéssel megkezdte az új partnerségi megállapodás kidolgozásáról szóló tárgyalássorozatot: Oo. számára stratégiai jelentőségű a vízummentes beutazás elérése az európai országokba, valamint a Balti-tenger alatt megépülő Északi Áramlat nevű gázvezeték kérdése, mely Oroszországot kötné össze Németországgal.
- novemberben rakétatelepítési fenyegetés
- november 14-én Niece-ben tartották a soron következő EU-Orosz Csúcsot:
 1. Grúzia kérdése: az EU pozitívan ítélte meg Oo. lépéseit (tűzszünet, csapatkivonás)
 2. Páneurópai biztonság: az EU ellenzi az egyeztetések nélküli orosz rakétatelepítést
 3. Pénzügyi válság: hasonló helyzetben van a két fél
 4. Balti államok: az EU nyitott párbeszédre kérte Oo.-t

Források:

Csaba László: Stratégiaváltás az orosz külpolitikában?, *Külügyi Szemle*, 2004/1.

Deák András: Oroszország nemzetbiztonsági koncepciója, *Külügyi Szemle*, 2002/2.

Dunay Pál: A fegyverzetkorlátozás végnapjai Európában, *Külügyi Szemle*, 2003/3.

Ludvig Zsuzsanna: *Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai*, Akadémiai Kiadó ZRt., Budapest, 2008.

http://ec.europa.eu/external_relations/russia/docs/index_en.htm Letöltés ideje: 2008. december 8.

http://ec.europa.eu/external_relations/russia/index_en.htm Letöltés ideje: 2008. december 8.

<http://news.bbc.co.uk/> Letöltés ideje: 2008. december 8.

<http://www.bruxinfo.hu/> Letöltés ideje: 2008. december 8.

http://www.delrus.ec.europa.eu/en/p_233.htm Letöltés ideje: 2008. december 8.

[http://www.iss.europa.eu/index.php?id=18&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=915&tx_ttnews\[backPid\]=128&cHash=cb9de933f8](http://www.iss.europa.eu/index.php?id=18&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=915&tx_ttnews[backPid]=128&cHash=cb9de933f8) Letöltés ideje: 2008. december 8.